

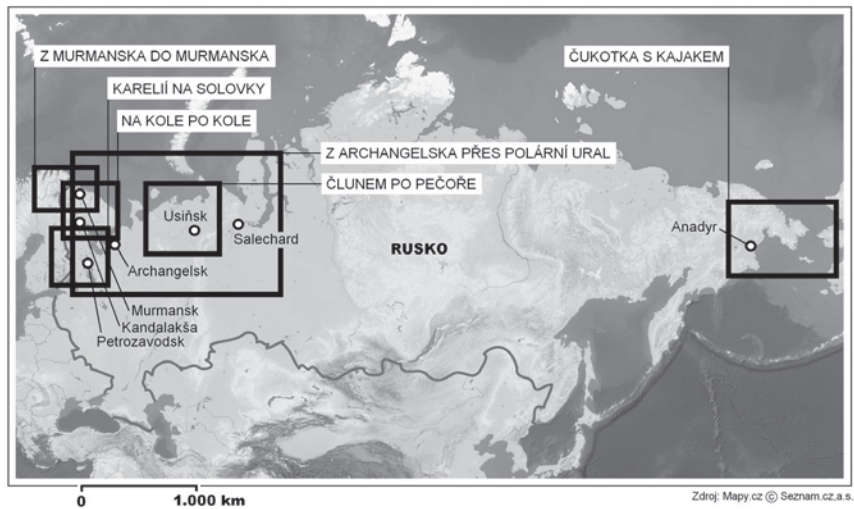

carpe diem

Jiří Havel
RUSKÁ SETKÁNÍ

aneb
ANI VELKÉ ZEMĚ NEJSOU BEZ KONCE

RUSKO

Jiří Havel

RUSKÁ SETKÁNÍ

aneb

ANI VELKÉ ZEMĚ NEJSOU BEZ KONCE

2016

Jiří Havel
Ruská setkání
aneb Ani velké země nejsou bez konce

Copyright © Jiří Havel, 2016

*Photos © Patricia Camia, Jiří Samsonek, Stanislav Štěpánek, Jan Krch,
Ludmila Kastnerová, Petr Mareček, Aleš Matěju, 2016*

© Carpe diem, 2016

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-7487-208-2

ISBN 978-80-7487-209-9 (pdf)

ISBN 978-80-7487-210-5 (epub)

ISBN 978-80-7487-211-2 (mobi)

1. TO JE ALE NÁPAD!

Nějak se nám pořád z klubovny nechtělo. S povzdechem jsme zavzpomínali na vůně někdejších severských cest, uskutečněných ještě v dobách, kdy v zádech nikoho nebolelo a v koleně jen málo. Ani hryzat slané tyčky se tehdy nezdálo riskantní, a když bylo někomu zima, nepřiznal se.

Všechno je pryč, zesmutněl jsem. Můj životní kamarád Sápál spadl s rogačem na Kavkaze. Hůř už spadnout nemohl, přímo volným pádem do suťoviska.

A ten druhý, Cimbura? Přinesl mně několik krabic diapositivů o horách i vodě a řekl: „Tobě ty diáky třeba k něčemu budou, ale mně už ne. Koupili jsme chalupu a je na ní plno práce.“

Jedna životní etapa pro něho skončila. Dostalo se mně poučení, že každému věku odpovídá jiná náplň a kdo míní v důchodu běhat maratony nebo významně zatahuje břicho před slečnami o čtvrt století mladšími, zesměšňuje se před svým okolím. Cimbura se na podporu svých teorií o umění odejít včas odvolával na případ známého hokejisty, někdejšího reprezentačního gólmána. Když byl po olympiádě na vrcholu kariéry, napsal brožurku o správné práci brankáře, a jak to bývá, hned přestal umět chytat. Přešel o soutěž níž, příští rok ještě níž, a to už válel druhou ligu. Posléze divizi a v příští sezóně okresní přebor za Tišnov. Po zranění začal ve venkovském klubu v Lomnici, odkud byl už jen krok na rybník do Lomničky, kde svoji kariéru konečně ukončil. Nebylo to ale proto, že by ho hra nebavila, ale pravou příčinou bylo globální oteplení. Poslední zimy seděli u rybníka v Lomničce rybáři, ale ti měli docela jinou krevní skupinu.

Takto uvedl Cimbura odstrašující příklad člověka, který měl svou klec tak rád, že z ní nedokázal odejít, a mínil, že líp to udělali Lendl nebo Zátopek. Dost. A definitivní konec s poměřováním.

„Vždycky se najde něco zbytečného, co můžeš začít dělat,“ zaryl jsem do Cimbury.

„Takže opravuj chalupu a hodně budovatelských úspěchů,“ dodal jsem jízlivě, ale ve skutečnosti mě to jeho prohlášení trochu mrzelo.

„A kam se vlastně chystáte?“ zeptal se Cimbura a měl jsem pocit, že se ptá spíš ze setrvačnosti a slušnosti než ze zájmu.

„Do žádných měst nepojedem. Města jsou vředy zeměkoule,“ oznámil drsně Oskar, ale nemohl si vzpomenout, komu ten výrok připsat. I bez výroku klasika nemínil stejně nikdo o dovolené ošlapávat horké dlažební kostky.

„Jedna etapa cestování, tedy západním směrem, pro nás definitivně skončila,“ sdělil levicově smýšlející Jirka, pro svoje názory už dlouhá léta přezdívaný Jegor, děvčaty Jegorka. Zdrobnělá přezdívkou Jegorka, spadala do kategorie nejružnějších Drobků, Drobečků a podobných borců s hmotností vysoko přes metr. Také Jegorka se chlubil předloktím kamčatského medvěda a obvodem lýtky jako má modelka v pase. Fyzické předpoklady, pro které byl často označován anatomickou zrůdou, mu ale na druhé straně zaručovaly značné šance na přežití v drsných podmínkách. Kromě zmíněných fyzických předností vynikal také uměním věrohodně vyprávět zcela smyšlené příběhy.

„Pojedem do Ruska,“ řekl a nikdo nebyl překvapen, kromě Oskara.

„Podívejme se, jeho vysokoblahorodí,“ pronesl uštěpačně.

„Ale ne do Pítěru nebo do Moskvy, ale do pořádného Ruska, tam kde jsou nekonečné roviny, do Ruska, kde se přesunují hodiny,“ a dále se Jegor chabě pokusil napodobit známou píseň skupiny Buty.

„To tam chcete jet jenom proto, že se na Západ normálně může?“ zeptala se Zuzka.

Potichu a nenápadně, jako když láska přichází, se rodilo zdůvodnění. Pojedem do takového Ruska, kam se moc nejezdí a kde to skoro nikdo nezná. Ne zbůhdarma se ruskému severu říká krajina mlh a věčného ticha. V zapadlých oblastech ani lidi neví, co se děje ve zbytku světa, nemusíte se nikde hlásit, a přestane se o vás zajímat dokonce i milice. Do některých míst nesmí prý vstoupit dokonce ani domorodec.

„Copak byste nechtěli vidět Ural nebo Čukotku?“ vypálil Jegor hned pořádný kalibr.

Železná vrata z Evropy do Asie a potetované Čukče chtěli vidět všichni.

„Jo, pane, ruská subarktida, Kolský poloostrov, Archangelsk a Samojedi,“ dychtil Jegor dál.

Nečekaně se přidala cyklistka s přezdívkou Mluvčí a měla přání ochutnat pelmeně, vidět kostely starosvětců a vyfotografovat klášter na Solovkách.

Osobně mě zajímala Beringova úžina, gulagy a permafrost.

Jegor si pak ještě vzpomněl na lokomotivu, na které přijel Lenin z Finska, a na Auroru.

I když jeho zájmy nikoho nepřekvapily a nikdo se ho na nic neptal, Jegor je svévolně začal zdůvodňovat potřebou nahlédnout do minulosti.

Na to mu Oskar řekl, že Aurora není žádná minulost, a ostatně Rusko ani žádnou minulost nemá. Všechno je to tam pořád stejný jako vždycky a jiný to nikdy nebude a tak dál.

Dodal, že v Rusku stále vládnou komunisti, lidi se ztrácejí v lágrech a nikdo nesmí ani ceknout.

Taky je prý známo, že všechny národy bývalého Svazu stojí proti Rusům, nenávidí je a chtěly by se osamostatnit, a to nejlépe hned dnes.

Jegora taková řeč strašně rozčilila, protože to co právě vyslechl, jak řekl, je klišé, propaganda a snůška nehorázných nesmyslů a propagandistických žvástů.

„Jestli to tak všechno víš už dopředu, tak nevím, proč tam chceš vůbec jet?“ dodal uraženě.

„Rusko je strašně veliká a zajímavá země,“ pokusil jsem se o smír „a taky konečně zúročíme dvanáct let školní ruštiny.“ Především se ale dovíme pravdu.

Jegor nám skoro jako hlavní důvod naší volby sdělil málo známou informaci, totiž že v okrajových pásmech ruského severu a Dálného východu byla mnohokrát spatřena jakási tajemná chlupatá velezrůda. Nic není vědecky dokázáno, ale zřejmě spadá zmíněný primát do jedné rodiny s Yettim. Jelikož i v Rusku už také vládne byznys, dost možná, že vztyčený chlupáč je komerčním lákadlem na způsob Lochnesky.

Protože samotní Rusové i národy, které s nimi od nepaměti sousedí, měly vždycky k srdci blíž než k rozumu, spatřili tajemnou chlupatou bytost Mirygy už na poloostrově Kola, v Karelských pralesích, v povodí Pečory, na polárním Uralu i na Čukotce. Právě do těchto míst se hodláme vypravit.

Ani potom, co se podivný a zřejmě i nebezpečný ruský občan nadměrné velikosti nečekaně vnutil do našeho programu, nikdo ze své východní touhy neustoupil a ještě před západem slunce za siluetu Kozí Horky bylo rozhodnuto, že příští léta strávíme v říši

komárů, vodky, rozbláčených cest a klínového písma. Takový obraz jsme si vytvořili společně s většinou spoluobčanů o někdejší Sovětském svazu, ovlivněni především druhým osvobozením v roce osmašedesátém.

Ale kdyby někdo nejel kvůli osmašedesátému do Ruska, nemohl by odcestovat z ideologických důvodů třeba do Mnichova, a když to vezmeme do důsledků vůbec, už by nesměl ani pomyslet na stockolmské jezero Mälaren a kvůli Havlíčkovým orlím klepetům by si nesměl ani zalyžovat v Rakousku. Koneckonců by kvůli někdejším sousedským střetům prarodičů nemohl nikdo ani vystrčit nos ze dveří.

Tak jsme si elegantně a bez morální újmy zdůvodnili svoji cestu na Východ, a protože Rusko je opravdu veliká země, věděli jsme, že určitě nezůstane jen při jedné návštěvě.

„Nedůležitější ze všeho je vzít s sebou někoho, koho doprovází štěstí,“ mínil Jegor.

Skvělým závěrem první schůzky byl zájem dalšího děvčete jménem Patricie, zkráceně Pat. Tvářila se nekonfliktně a od našich nejistých plánů si nic jistého neslibovala. Svoji pozdější ruskou přezdívku Bagažnaja si vysloužila hned při první cestě vlakem, kdy se pokoušela mizernou ruštinou přesvědčit skutečnou багаžnuju, že tu hromadu krámů z peronu natlačíme do vlaku, i kdybychom měli kvůli tomu volat Putinovi.

Při našem dlouhotrvajícím zájmu o Sever pak bylo všem jasné, kde se v tom Rusku budeme pohybovat a že dunění černomořského příboje a šustot pouštního písku uslyšíme asi sotva. Zato půlnoční slunce, komáři, medvědí a promrzlé klouby nám budou po nějakou dobu připomínat naše osudové rozhodnutí. Kdo chce kam, pomozme mu tam. A ještě k tomu ten Mirygyd!

„Na takovou dovolenou bych se vykašlal,“ vmísil se do debaty vodák přezdívaný Šedý vlk, a mínil, že si v nejlepší případě o Rusku něco přečte, než by se do takové zaostalé, nesvobodné a komunistické země osobně trmácel.

Taky řekl, že Rusové nemají žádné zajímavé technologie a tváří se jen jako naftová pumpa. Jako výrazný polytechník je Šedý vlk přesvědčen, že úplně všechno se dá přesně definovat, popsat a vy počítat. Věří, že dokáže sestavit rovnici nadšení, strachu, lásky i nenávisti.

Do svého světonázoru ovšem zapomněl zahrnout skutečnost, že život je sbírka osobních zážitků, které podle klasika nemusí být vždycky příjemné, ale hlavně musí být silné.

„Co si budeš ukládat do té své zážitkové sběrně, ignorante,“ řekl mu na jeho názor Jegor. „A s čím se pochlubíš svým potomkům ve svých dnech posledních?“

„Já žádnou sběrnou zážitků nemám a žádné ostrůvky askeze ve mně ani trošku nedřímají. Nemám zapotřebí se trápit, hladovět a nutit se přitom do úsměvu,“ řekl na to Šedý vlk.

Jegor ale mentoroval dál, že přece každý zážitek musí být vykoupen jistou dávkou utrpení. Kdo tuto moudrost nectí, je odkázán jen na zprostředkované zážitky druhých. Ukazují nám v televizi naše životy nebo my žijeme svoje životy podle televize? Někde na pláži si koupit pivo sice příliš odvahy ani síly nevyžaduje, ale pro dobrodruha to není moc lákavá představa, tedy pokud zrovna nepříjde tsunami nebo aspoň zemětřesení.

Až tak dramatické chvíle samozřejmě nikdo nepřivolává a žádný dobrodruh nestojí o to vymýšlet si kdovíjaká rizika. Obvykle stačí ta, která se během cesty určitě vyskytnou jen tak sama od sebe. Když po několikáté padlo slovo riziko, zbystřilo pozornost hned několik dalších cyklistů a vodáků, protože tito lidé bývají s rizikem jedna ruka. Standa s Vlastíkem se prý rozhodnou později, až si spočítají volné dny, volné peníze a minimalizují požadavky manželek.

Určitě bude zábavné všimnout si zmíněných kliše a nesmyslů, které o Rusku kolují. Zvlášť teď, kdy se o této šestině světa v souvislosti s Ukrajinou, Krymem a Pobaltím mluví a píše skoro bez přestávky. V haldách prázdných informací jen těžko rozeznat opravdová fakta od pouhých přání pisatelů, a ještě hůře od vědecky vypracované a cílené masáže a dezinformace všeho druhu.

Kam se hrabou někdejší ideologové se zápisníkem a mikrofonem na dnešní možnosti internetu?

Chtěli by snad Rusové k té své šestině světa přidat ještě pár čtverečních kilometrů?

„Samozřejmě,“ nezaváhal Oskar. Už přidali Abcháziji a Krym. Železná logika. Jak si s ní Jegor poradí?

Neporadí. A kdyby, vytáhne Oskar pakt Ribentropp-Molotov a finskou Zimní válku.

„Bude tam zima jako v Rusku,“ utekl Jegor ze stokrát obehrané debaty pro mateřské školy.

„Ale ani s tou zimou v Rusku to není pravda,“ připomněl Šedý vlk. Krym a Tajmyr nemají po stránce podnebí nic společného. Když si uvědomíme, že nadmořská výška se pohybuje od prolákliny Kaspiku -28m po Elbrus 5642 m, zeměpisná šířka od 41 do 81 stupňů, a když do toho zahrneme vzdálenost od Atlantiku k Pacifiku, sotva se dá mluvit o ruském podnebí.

V ruské Arktidě plavou lední medvědi, poledním směrem po-
kleká velbloud v písečných bouřích a v lese na Ussuri se prý ne-
dávno mihnul tygr. A k tomu zmíněný Mirygdy. Protože život je
příliš krátký, než abychom se naučili řeči tajgy, tundry, jeseterů,
skal, cedrů a hvězd, rozhodli jsme se, že se budeme hlavně věno-
vat lidem, protože jsme taky lidi, a snad jim proto budeme rozumět
víc než všemu ostatnímu. Přesto nebude od věci si předem zjistit,
jak moc v Rusku fouká, mrzne, prší, bouří a na čem si nejraději
pochutnají medvědi, vlci a rosomáci, o vysokém procentu podiv-
ných lidí nemluvě. Neznalost bývá nejlepší způsob, jak se dostat
do úzkých. A v Rusku se dostane do úzkých časem každý. Jak
má našinec pochopit, proč se někdy Rus tváří, že vás přišel zabít,
a zakrátko se držíte přátelsky kolem krku? Jindy spolu prodebatu-
jete celou noc a ráno si na vás zaboha nemůže vzpomenout a spíš
vypadá, že by vás než kolem krku držel raději pod krkem. Co se
může v hlavě narodit ze směsi ruského pravoslaví, jeho vysokob-
lahorodí, mohamedánů, šikmookých národů a utopického materia-
lismu? Jací ti Rusové vlastně jsou? Mínil jsem, že se zatím nenašlo
mnoho těch, kteří se na to zeptali přímo Rusů samotných.

Smířili jsme se s tím, že určitě nic nového neobjevíme, protože
všechno už bylo objeveno a mnohokrát řečeno i zapsáno dávno
před námi.

O tom, že je ta šestina světa ale skutečně obrovská, snad ne-
pochybuje nikdo. O vodu, vzduch, půdu, lesy, naftu a drahokamy
vždycky byl, a hlavně bude, ve světě obrovský zájem. V Rusku to
všechno mají. Jediné, čeho se jim nedostává, jsou lidé. Především
z tohoto důvodu je železniční a silniční síť tak skrovná, i když se
mohou pochlubit tou nejdelší na světě. Zkusit ji ale projet vlakem
v jednom kuse je dřina a bez následků to skoro nejde. Po osmi dnech
jízdy do Vladivostoku začal Sápál přetahovat bagáž ke vstupním

dveřím se zdůvodněním, že se musíme přece nachystat, protože za dva dny vystupujeme. Při tom kodrcání napadá samozřejmě cestujícího spousta myšlenek a hlavně otazníků.

V Užhorodu jsme se domluvili stejnou ruštinou jako na Čukotce, odkud už je do Ameriky coby kamenem dohodil. A těch národností! Říkalo se, že je jich 200. Některé jsou hodně šikmooké, některé míň a jiné vůbec. Rusy, ale hlavně Mozgály nebo také Moskviče, mají všichni rádi přibližně stejně.

Časový rozdíl 12 hodin musel být vždycky pořádným oříškem pro výkon státní moci a není divu, že než carský posel z Petrohradu předal zprávu v Petropavlovsku kamčatském nebo dokonce v šestnácté gubernii na Aljašce, uplynulo často deset let. Ještě častěji posel zmrzl, sežral ho medvěd nebo ho utloukli domorodci.

„Když už je řeč o obrovských ruských vzdálenostech, tak co my s tím?“ znejistěla Mluví.

Jegor samozřejmě znal jasnou odpověď: „Budeme se chovat co možná nejobyčejněji. Když bude někde cesta vypadat průjezdná pro bicykl, tak to zkusíme. Když se spleteme, vrátíme se. Žádná katastrofa, protože budeme mít obydlí, stravu i lékárníčku stále s sebou a bude nám jedno, kdy a kde přespíme. Uplně jako tibetští lámové, kteří se nikdy neztratili, protože putovali odnikud nikam.

Stejnou filozofií se miníme řídit i na vodě. V žádném případě nebudeme závodit ani s časem, ani se součtem maximálních převýšení, ani s rekordní výší vln. Očekávaná utrpení budeme pokládat za normální a vždy nutná pro uskutečnění dobrodružných cest po krajích, kde lišky dávají dobrou noc. Spíš než pozorování svých bolístek a postupného chřadnutí, nad kterými můžeme poplákat v klidu až doma, budeme se věnovat raději všemu ostatnímu, co si domů nevezmeme a co si můžeme tak nanejvýš nafotit nebo zapsat.

„A co když se vám rozpadnou kola, zlomíte pádlo anebo někomu vypoví zdraví?“ zajímal se škodolibě Šedý vlk.

„Co chceš slyšet?“ rozčilil se Jegor. „Žádný plán B nemáme. Leda zůstat doma.“

„Samozřejmě je všude daleko a samozřejmě nás čekají problémy,“ dodal jsem moudře.

Car měl přece také s obrovskými vzdálenostmi plno problémů. Člověk žasne nad tím, jak se taková země vůbec řídí.

Dá se skoro s jistotou tvrdit, že dřív se carská moc prosadila jen částečně a zřídka. Máme pro to spoustu dějinných důkazů. Známý kozácký ataman Jermak byl sice vyslán carem, aby pro něho dobyl Sibiř, ale vypadlo to tak, že ji dobyl spíš pro sebe. S tím se ale dá sotva co dělat. Hvězdy obvykle chodí vlastními cestami. Dlužno ale připustit, že Jermak část daní přece jen carovi odváděl. Ještě svobodněji na tom byl gubernátor ruské Aljašky Baranov, který se v podstatě choval jako svéprávný aljašský car.

Nakonec i o slavné Velké říjnové revoluci v roce 1917 se dověděli Čukčové až po dlouhých osmi letech.

Dnes je jiná doba, namítnete, a technické prostředky umožňují zkracovat čas i vzdálenosti.

Povely z ústředí jsou ale plněny s podobnou liknavostí jako v dávné minulosti a z tohoto hlediska patří Rusko k nejsvobodnějším částem naší planety. Kdo po úřadech nic nechce a ničeho se nedožaduje, žádný policajt ho po zasněžených srážech Dálného východu honit nebude. Exekutor ho také určitě nedohoní, ale bohužel ho nedohoní ani pošťák s výměrou důchodů a sociálních dávek. Vzdálení venkované tak na čas uniknou skvělému pokroku, ale stejně budou jednou dostiženi. Čukotští kluci čumí na televizi úplně stejně jako naši, ale když olizovali obrazovku s reklamou na jakési snipers, působilo to nezvykle, smutně. A říkal jsem si, jestli jim ten pokrok někdy spíš neotravuje život. Dospěli se naopak teď alespoň dozví, kde všude se ve světě válčí, a vrtaři mohou získat nádavkem k těžkému a osamělému životu v tajze kapku pornografického osvěžení.

Když si všimneme padajícího rtuťového sloupce s každým krokem vzhůru po pravidelných stupních rovnoběžek, k tomu hou-pavé půdy pod nohama, šedesátistupňových mrazů v Omjakuonu a defilujících mračen žravého hmyzu, sotva můžeme očekávat, že takovou zemi někdo jen tak pro radost navštíví nebo se do ní dokonce dobrovolně přestěhuje.

Přesto jsme se k takovému činu s kamarády rozhodli. Než se ale podmínky k návštěvě Velké země změnilы natolik, že i soukromé cesty do vytoužených míst nabyly reálných podob, připsali jsme si pár křížků a na kdovíjaké velké činy to nevypadalo. Ještě ke všemu se kromě našich tělesných stránek rozpadl i sám Sovětský svaz a později i Svaz nezávislých států. Dnes už máme zase Rus-

ko. I když bezpochyby značně menší, než bývalo. Alespoň krátce si v Ruské minulosti připomeneme, čím vším museli potomci Vikingů se směsicí slovanské krve, s byzantskými ideály a s mongolskou dobytvačností projít, než se dožili dnešních dnů.

Než začneme uskutečňovat svoje romantické cestovatelské touhy v nové době, nebude na škodu si krátce připomenout, jak probíhala návštěva Sovětského svazu, jehož trvání bylo, měřeno dějinami, poměrně krátké, ale zato plně dramatických změn, budovatelských úspěchů a krutých osudů. Také cesty do Svazu nepostrádaly jistý díl nejistoty, ať už se jednalo o služební cestu, v místních podmínkách „komandirovku“, nebo „tolko tak“, tedy „jen tak“, což vždycky uvádělo a uvádí domorodce v úžas. I dnes.

Úžas nad tím, co v jejich zemi pohledáváme. Turistika, hlavně na venkově, je činností takřka neznámou a cizinec upadá pravidelně v podezření, že jeho úmysly nejsou bez vady a že je proto nezbytné podívat se mu na zoubek. Není žádnou zvláštností, když se prostý graždanin zajímá o váš pas. A protože si je dobře vědom, že na takový požadavek nemá nárok, čiperně narafičí situaci tak, že vám přátelsky nabídne výměnou k prozkoumání svůj vlastní červený pas, jakoby na něm bylo něco zvláštního. Tedy kromě toho, že se s ním nikam nemůže.

S podobnou nedůvěrou se člověk setká v Rusku často. Je to poněkud smutný pocit, při kterém se cosi svírá v krku a možná i v žaludku. Dlužno říct, že podezřívavost je solidním výsledkem staleté a především soustavné práce ideologů, fízlů a policajtů. Abychom ale byli spravedliví, obyvatelé Ruska ví o cizincích také svoje. Stačí nakouknout do minulosti.

Nebude jistě na škodu připomenout si, jak se do „sovětského“ Ruska jezdívalo před čtvrt stoletím. Kdo by se nechtěl podívat do největší země na světě? Krávy tam nadojí 40 litrů za den, včely jsou velké skoro jako vlaštovky a kukuřice jako telegrafní sloupy. Rejpalové se obvykle zeptali, jestli tak vysoká, a dostalo se jim uštěpačně odpovědi, že snad ani ne, ale zato tak daleko od sebe.

2. JAK SE JEZDILO NA „KOMANDIROVKU“?

Byli takoví, kteří se před poslední revolucí v devětaosmdesátém dostali do Svazu třeba na společné vojenské cvičení, na rekreaci na Krym nebo na delší pracovní pobyt. Neměl jsem štěstí a nic z toho mě nepotkalo. Zato jsem byl vyslán do Svazu alespoň krátkodobě s úkolem sepsat služební protokol. Společně s ruskou stranou se měl odsouhlasit jistý druh oceli pro chladicí zařízení na atomku v Jaslovských Bohunicích. Protokol byl zřejmě velmi důležitý, protože se „komandirovky“ zúčastnilo šest osob, přičemž čtyři neměli s ocelí prokazatelně žádnou souvislost.

Nosnou myšlenkou cesty byla tedy ocel, protože v Sovětském svazu, a vlastně už i v carském Rusku, vždycky potřebovali oceli obrovské množství. Koneckonců si stačí na mapě změřit desítky kilometrů kolejnic, odhadnout kolik váží ledoborec a pokusit se představit si nepředstavitelné miliony tun vojenského materiálu. Není divu, že do literatury pronikl román „Jak se kalila ocel“, do hudební sféry píseň „My letci máme ocelové ptáky“, a dokonce Jozif Vissarionovič Džugašvili si nechal říkat Stalin, protože se mu líbilo, že „stal“ je ruský ocel.

Když tento ocelový muž přece jen nakonec zemřel, konala se ve školní tělocvičně smuteční slavnost. Neplakal jsem, protože jsem z toho neměl ještě rozum. Taky jsem do té doby skoro neviděl plakat dospělé lidi, a proto mě překvapilo, že některé kantorky (a skoro všechny zaměstnankyně školní kuchyně) prolévaly upřímně hořké slzy. Teprve daleko později, když už byl odhalen kult osobnosti, jsem se dověděl, že se místo pláče měly vlastně radovat. Ale kdo ví. A historie se mění a nedávno jsem četl, že Stalin jen zdědil už nastoupený revoluční teror po Leninovi. Kdopak by si to kdy myslel?

Naše pracovní skupina ovšem nejela do tehdejšího Leningradu nic odhalovat, tedy samozřejmě mimo zmíněných otazníků kolem oceli. Přece jen jsme ale odhalili nepřilíš známou skutečnost, že Leningrad není žádné pořádné Rusko, což říkali už staří bolševici také o Petrohradu. A nezapomněl to zdůrazňovat ani petrohradský satirický spisovatel Zoščenko, který měl to „štěstí“, že viděl umírat carské Rusko a rodit se bolševický Sovětský svaz. Pro spisovatele Zoščenka byly porevoluční poměry samozřejmě obdobím nevyčerpatelných informací, příběhů a dramát.

Někteří pracovní kolegové navštívili už Svaz několikrát. A právě ti hned ve vlaku Slovenská a Strela otevřeli láhev červeného. Na Ruzyni tehdy nějaká ta flaška žádnou zvláštní pozornost nevzbuzovala a na palubu letadla bylo možné vzít si snad kromě kalašnikova úplně všechno. Kolegové mně vysvětlili, že při letu na Východ se to tak obvykle dělá. Udivoval mě poněkud tento nečekaný závan alkoholizmu, protože doma jsem u těchto lidí nikdy nic podobného nepozoroval. Nejspíš to souviselo se spoustou historek, které o SSSR vytvářely povědomí země, ve které vodka teče proudem. Člověk v tomto směru netrenovaný nemá údajně prakticky žádnou naději na společenské a nakonec ani fyzické přežití. Někdy se mýty vytvoří náhodou, samovolně, jindy třeba příčiněním vlivné celebrity, jindy se ani opravdový původ mýtu nezjistí. V případě Svazu ovšem nešlo o žádný mýtus, ale o tvrdou realitu.

Pilo se a pije opravdu hodně, všude a pořád, ačkoliv už žádný Svaz dávno neexistuje. Abych se ubránil před obviněním z pomluvy, dlužno říct, že nepijí úplně všichni. Grafy o spotřebě alkoholu si každý může nakonec najít na internetu.

Letadlo mělo trošku zpoždění. A i když už byl pod křídly určitě Leningrad, nečekaně zakroužilo a nabralo tajemný směr, který cestující odhadli na jih, ale letuška posléze sdělila, že letíme k západu. Z Leningradu se k severu ani k západu moc dlouho letět tehdy nedalo a my měli to štěstí, že pro mlhu v Leningradě přistál náš letoun v Helsinkách. Nebyl to tedy únos, jak jsem se bláhově domníval, a smířil jsem se s tím, že sámské jezero Inari tentokrát neuvídím. Nikdo z cestujících nikdy nebyl v Helsinkách. Kdoví, jestli nebylo přistání zážitkem i pro samotnou posádku letadla. Lesknoucí se Finský záliv, tisíc skalnatých ostrůvků Porkkala a k severu sytě zelené pahorky, protkané vyhlášenou modří finských jezer. Prohlídku města, ve kterém Zátopek vybíhal tři zlaté, nám budou všichni doma závidět, a proto si na nucené přistání nikdo nestěžoval. Hned potom dojel ke schůdkám autobus, kterým nás dopravili asi tak za minutu k letištní hale, kde nás zamkli, takže z města jsme už nic dalšího neviděli. Čtyři hodiny nám bylo umožněno obdivovat letištní halu. Byla nějak jiná než doma a nikdo nešetřil chválou. Ve stánku s upomínkovými předměty prodávala lámanou češtinou mluvící žena, ale nepodařilo se jí s personálem letiště domluvit, aby nás aspoň na chvílku pustili ven. Nepodařilo se to ani staršímu

Rusoameričanovi v károvaných kalhotách, a tak jsme si potvrdili, že svět je velký a rozdělený a kdo se nenarodí na té správné straně, stejně z něho nic neuvidí. Tehdy mně ani zábleskem nepřišlo na mysl, že za pouhé čtvrtstoletí se budu po Olympijských hrách v Helsinkách prohánět na kole úplně stejně jako každý obyčejný Fin.

Zatím však zůstala vrata zavřená a otevřela se zase jen na pár vteřin, abychom vlezli do autobusu a pak do letadla, protože mlha nad Leningradem mezitím pravděpodobně zmizela.

Leningradský taxík nestál mnoho, ale nám to bylo stejně jedno, protože jsme byli na komandirovce. Volha skákala po nerovné silnici a za nějakou hodinku doskákala ke vchodu do hotelu „Oktjabrskaja“. Připadal jsem si už trošku jako vyděděnec, protože ani tady nás nechtěli pustit, tentokrát pro změnu dovnitř. Evidentně přesluhující dědek v uniformě portýra neměl proti mně ovšem patřičnou rychlost a razanci. Noha vsunutá mezi dveře se ukázala jako účinné řešení. Hlavně se nevzdávat, doporučovali ti zkušení a začali vytažovat z bagáže všelijaká potvrzení a bumažky. Bylo zajímavé, že potvrzení z Čedoku o zabukování hotelu „Oktjabrskaja“ nevyvolalo nejmenší zájem personálu, ale uspěli jsme naopak s potvrzením o zaplacení členských příspěvků jednoho svazarmovce, které nemělo se situací naprosto žádnou souvislost. Zkušený návštěvník této zvláštní země a nadšený svazarmovec nám objasnil rozhodující okolnost, totiž kulaté razítko. Kulaté razítko mají jen vyšší instituce a není vhodné, neřkuli nebezpečné, nesplnit majiteli takové bumažky jeho přání.

Kromě nás v hotelu nikdo ubytován nebyl a úslužná „děžurnaja“, na každém patře jedna, nás ochotně dovedla ke třem dvoulůžkům. Klíče od pokojů byly obrovské a dřevěná koule na nich ještě větší. S takovým svazkem jim aspoň nikdo domů neuteče.

Na pokojích měli jen umyvadlo se studenou vodou a hotelová restaurace byla zavřená. Děžurná neměla radost z mé snahy proniknout kolem ní na ulici a pokusit se o nouzové stravování. Přesvědčila mě, že obchody jsou večer stejně zavřené a „zakusočnaja“ – jak to romanticky zní – začne nabízet „buterbrot“ taky až ráno. Jistý hladovkář prý vydržel 54 dní, takže nám zatím nic strašného nehrozí. S prázdným žaludkem se ale špatně usíná, protože na ten hlad člověk pořád myslí. Na žízeň myslí taky, ale voda ve vodovodu je značně chlorovaná a chybí odvaha se napít.

Další den musíme věnovat legalizaci noclehu. Ukázalo se totiž, že si musíme na letišti zajistit potvrzení, že jsme včera skutečně služebně přiletěli. Proti očekávání se takové potvrzení podařilo během dne získat a předat vedení hotelu „Oktjabrskaja“. Tím jsme si ale na sebe upletli nevědomky bič, protože jako cizinci, kteří přiletěli služebně, v „Oktjabrskoj“ bydlet nemohou. Prý máme povinnost bydlet v „gostinici“, tedy v hotelu „Moskovskaja“. Přesunuli jsme k hotelu „Moskovskaja“, kde se nám po poledni podařilo získat důležitou informaci, totiž že v tomto hotelu sídlí pouze centrála pro ubytování cizinců, ale sami neubytovávají. Příslušná dáma nás posílala zpět do hotelu „Oktjabrskaja“, ale prý až po 16. hodině. Protože jí právě v tento čas končila služba, bystře jsme pochopili, že neví, co s námi, a že se nás potřebuje jenom zbavit. Nebylo jiné cesty, než se dožadovat přijetí u samého ředitele, což se nám po značném úsilí podařilo.

Ředitel neměl žádnou únikovou cestu a zařídil nám docela slušné bydlení pro změnu v „gostinici Sovětskaja“. Jedinou nepříjemností bylo čekání na 23. hodinu, než se naše pokoje uvolní.

Protože jsem při svých následných a poměrně početných cestách do Ruska, uskutečněných v nové době, už nikdy v hotelu nespal, nemohu zodpovědně posoudit, jestli se něco zásadního v tomto směru změnilo.

Ráno už šlo všechno jako na drátku. Stoupli jsme si do fronty na salám, která nevzala snad ani půlhodinku. Za dřevěným pultem stála mohutná řeznice a velkým nožem porcovala štangle měkkého salámu na jakžtakž stejná kolečka, odpovídající asi tak deseti dekům. Každé kolečko poctivě zabalila do předem nařezaného novinového papíru. Na požádání si mohl každý přikoupit krajíc chleba. Abych byl poctivý, přiznávám, že nákup byl nečekaně levný.

Ani „chlebnjy kvas“, čerpaný do skleněných půllitrů z jakési zmenšené lejty na loukoťových kolech, nepřišel draho a myslím, že ten žlutý mok, docela podobný pivu, byl za 5 kopějek.

Po „chlebnom kvasu“ jsem začal mít dojem, že už začínám v té Velké zemi domácnět a že je lepší snažit se pochopit, jak tady věci fungují, než neustále nad vším kroutit hlavou. Byla to jediná možnost, protože jinak bych si jistě hlavu dočista ukrotitil.

Abych zachoval alespoň základní solidnost, musím připomenout, že Leningrad byl za války těžce zkoušeným městem, utrpěl hodně na svém vzhledu a vůbec. Také obyvatel značně ubylo, a jak

to ve válce chodí, ubylo hlavně mužů. Proto si mohu ušetřit další kroucení hlavou, proč na lešeních často pobíhají ženské a jiné pod velením načalníka vlečou právě na rameni kus kolejnice.

Ale vraťme se k našemu služebnímu jednání, kvůli kterému jsme sem také dilem přijeli. Hned druhého dne byl sepsán a podepsán protokol. Kromě obvyklé dlouhé omáčky, bez které by protokol nebyl žádným pořádným protokolem, obsahoval dokument fakt, že se předmětná korozivzdorná ocel pro chladicí trubky na atomku v Bohunicích hodí. Služební úkol byl tímto splněn na výbornou a následoval kulturní program, připravený zvoucí organizací. Přesněji řečeno, připravený lidmi, kteří žili nadějí reciproční návštěvy u nás. Zdálo se mně, že se těší ještě víc, než jsme se těšili my.

Rozhodně nemíním popisovat, jak obrovská je Ermitáž a jak překvapivě malá je Aurora. Záměrně přehlédnu i muzeum druhé světové války, třebaže dva roky totální blokády města daly prostor i pro kanibalismus. Kdo tady přežil, má právo na medaili.

Válka zanechala ve městě jen rozbitá okna, prkny zatlučené vchody, zřícená průčelí, omlácené sochy, prach a šed'. Nebylo nikoho, kdo by sjednal nápravu. Nebyli chlapi, protože padli.

Jako částečný romantik jsem nemohl odolat touze podívat se za město, tam kde končí světla Něvského prospektu a kde začíná ta pravá širá Rus. Ani nevím, co jsem chtěl v noci z té širé Rusi vlastně vidět, ale snad to byla spíš radost z překročení zákazu. Bylo nám totiž řečeno, že se nemáme pouštět za vnější městský okruh. Ne že by to bylo přímo zakázáno, jen důrazně sděleno, že tam nesmíme, a to z bezpečnostních důvodů. Možná jsme jako cizinci mohli být pro Svaz potenciálním nebezpečím, možná byli naopak ti zdánlivě plaší borci v beranicích naopak nebezpeční pro nás.

Rozhrkaný autobus se za pár kopějek půldruhé hodiny sunul až do míst, kde lampy poznenáhlu řídly, až je vystřídala opravdová tma. Natáhl jsem na hlavu pletenou lyžařskou čepici, rozhodnut pochodovat ještě aspoň hodinu směrem k nažloutlým světélkům, kde snad bude konečně ta pravá ruská „dřevňa“. Byla, a dokonce jsem měl možnost mezi barevnými dřevěnými domky s vyřezávanými ozdobami kolem oken uvidět její nefalšovanou obyvatelku. Babka, řekněme sedmdesátiletá, nesla na vahadle přes rameno dva kbelíky vody. Přes hlavu jí visel až ke kolenům planďající vlnák a na nohou měla plstěné válenky, pro lepší tepelnou

izolaci ovinuté pruhy látky. Na můj pozdrav a pokus o rozhovor reagovala zrychlením, až jí voda z kbelíků cákala všude okolo. Zapadla do nejbližších vrátek a pak jsem jen zahlédl lehce osvětlenou tvář v malém okénku. Tvář vzápětí zmizela a jen temné okno studeně hledělo do mrazivé noci, kde nic nevidělo, nic neslyšelo a s nikým se nepotkalo. To pro všechny případy.

Byl jsem vděčný i za toto setkání, stejně jako za pohled na obzor, kde se proti tmavému nebi promítl obrys mohutné psí smečky. Těch psů bylo tak dvacet a zpočátku jsem si myslel, že jsou to vlci. Nebylo to zdaleka poslední setkání s ruskými psy a musím konstatovat, že převážně se chovají slušně. Z toho logicky vyvozují, že i lidé se k nim chovají slušně. Byl jsem ten okamžik rád, že nejsem někde v rumunských horách. Řada kamarádů byla po návštěvě rumunských Karpat půl roku vláčena po špitálech. Vzteklnina může být smrtelná.

Druhý večer nás hostitelé vyvezli ruskou trojkou k carskému sídlu Gatčina. Rolničky na postrojích cinkaly a krystaly sněhu házely tisíce odlesků na všechny strany. Seděl jsem vedle služební „děvočky“ v bílé kožešinové čepici. Té děvočce se na čepici hou-paly desítky docela maličkých zvonečků. Svůdně a cíleně natřásla hlavou a moc se všem líbila. Kdo z naší pracovní skupiny se líbil jí, neprozradím, protože bych nerad porušil služební tajemství.

U hotelu postávali dva muži v beranicích a nenápadně, leč výmluvně mně nastrkovali před obličej pěsti se třemi otevřenými prsty. Pochopil jsem. Hledali „tretěvo“. Když už jsem se projel ruskou trojkou, bylo by asketické nezúčastnit se alkoholického dýchánku ve třech. Společně jsme složili částku několika rublů a ten menší přinesl odkudsi půllitr vodky. Pak podržel asi ve třetině flašky palec a po ten palec upil. Druhý to udělal stejně. Bylo dojemné, jak čekali, než dorazím svoji třetinu. Pak jsme se beze slova navždy rozešli. Právě procházející milicionář po nás významně pokukoval. Neměl jsem totiž beranici a navíc jsem byl poněkud nervózní, protože jsem přesně nevěděl, co všechno se smí a co je zakázáno. Při bližším kontaktu s domorodci jsem časem zjistil, že ve stejném pocitu nejistoty žijí všichni, včetně těch nejvyšších, po celý život. Povědomí o významu práva, jak právo cítit, jak překračovat anebo se ho dokonce dovolávat, je na velice nízké úrovni. V tomto směru tedy není o co stát.

Stejně byly ale obě ruské trojky nejpříjemnějšími zážitky celé leningradské komandirovky.

3. Z MURMANSKA DO MURMANSKA

Na sever jediň vlakem

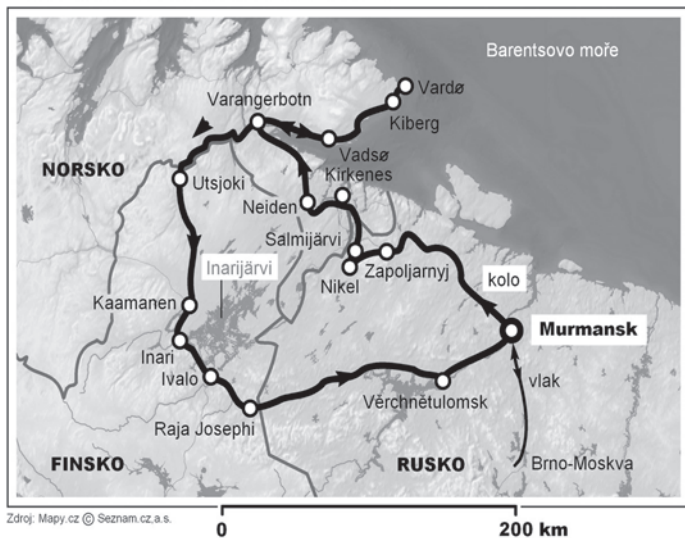
Pánové, to bude něco! Murmansk, konvoj PQ 17, Barentsovo moře, dvouletá zamrzlá fronta na řece Leka. A těch potopených lodí v Kolské zátoce! Jegor, nadporučík v záloze a obdivovatel námořních bitev, se soužil obavou, že snad kromě Aurory žádné vojenské plavidlo na severu neuvidí.

Uklidňoval jsem ho, že právě tam, kam se chystáme, mají Rusové základny jaderných ponorek. Třeba budeme mít štěstí. Murmansk oslavil právě 76 narozeniny. Na místě, kde stála na začátku jen bezvýznamná rybářská vesnička, poručil poslední car Mikuláš II vystavět město a přístav. Nikdo tehdy netušil, jaké světovosti dosáhne Murmansk za pouhá dvě desetiletí. Tehdy neslo město honosný název Romanov na Murmaně. Za dva roky však přišla revoluce a honosný název zmizel i s posledním Romanovcem v propadlišti dějin.

Nám se bude tehdy nově vybudovaná železnice hodit, protože dokáže, na rozdíl od letadla, přepravit naše nadměrné bagáže. A hlavně bicykly. Kromě toho se bude výborně hodit k postupnému navykání na život za polárním kruhem. Aklimatizace probíhá na železnici přirozeně a nenásilně a společně spací vagony pro 57 cestujících. Babky s nabídkou pirožek na peronech a zakabonění chlapi ve vatovaných kabátech připraví našince postupně na poněkud jiný životní styl, než na jaký jsme doma zvyklí. Než ovšem do takového vagonu, kterému Rusové říkají „obščij“, nasedneme, nejdřív musíme projet severní Moravou, Polskem a Bílou Rusí. Poznenáhlu, v pohodě a beze spěchu. Naši spolucestující s přezdívkou Mluvčí se v Rusku nejvíc „zalíbilo často používané úsloví „vsjo bűdět“.

„Jen žádné předsudky,“ upozornil Jegor. „Radši budeme přemýšlet, pozorovat a nestranné hodnocení si necháme až závěrem.“ To řekl a uložil se ke spánku na dřevěnou lavici v úplně prázdném kupé. Podobně jsme s Mluvčí obsadili vedlejší oddíl, zašoupli dveře a usnuli kymácivým spánkem, typickým pro všechny železniční pasažéry světa. Nedrčkali jsme se Polskem déle než hodinu, když se do kupé začali tlačit další zájemci se stejnými přepravními právy, které jim ale rozespalý cestující obvykle jen nerad přiznává.

Z MURMANSKA DO MURMANSKA

Šli jsme preventivně vzbudit Jegora, abychom ho ušetřili nepřijemného šoku, ale byl to špatný nápad. Sotva se probral, hned si instinktivně sáhl na hrudník, kde mu měl viset úplně nový Canon, ne zrovna levný a právě proto zavěšený na krku i ve spánku. Po foťáku mu zbyl kolem ramen jen obratně přefříznutý kousek řemínku.

Jeho úpění nad ztrátou jsem se snažil zmírnit informací, že řez byl proveden pravděpodobně britvou, a to v blízkosti Jegorových krčních tepen, a že může být nakonec moc rád, že se v ten moment neprobudil, protože nikdo neodhadne, co všechno mohlo následovat.

Průvodčí se pochopitelně nechtěl do věci míchat a doporučil nám kontaktovat ve Varšavě nádražní policii. Vydali jsme se o vlastní újmě na trestnou výpravu směrem k lokomotivě, která ovšem dopadla žalostně. Pár tetek, několik nezletilců, samé „panie, přeprašam, panie,“ ale foťák neviděli a neslyšeli o něm nic. A ani nevypadali, že by měli Canon na svědomí. Jen v jednom kupé jsme se na nic nezeptali. Bylo obsazené pěti krátce stříženými pořízky drsného typu, nevybíravé mluvy a sebevědomého pohledu, který neuhýbá. Všichni vypadali přibližně stejně nebezpečně. Rozhodli jsme se svévolné vyšetřování raději ani nezahajovat.

A to jsme si mysleli, že naši cestu bude doprovázet mír.

„Jsme teprve v Polsku,“ zanaříkal poškozený Jegor, protože netušil, že nám během dalšího šestitýdenního putování už nikdy nikdo nic neukradne. Někdy se to tak prostě stává. Pravdu tentokrát neměl humoristický spisovatel Zoščenko, který nás ve svých povídkách připravil na časté vlakové krádeže, hlavně holinky, nejčastěji stažené z nohou ve spánku.

Ruské železnice fungují docela dobře, pomíneme-li sem tam nějaké zpoždění, ale to známe i z domova, i když by si člověk mýsl, že za pár hodin jízdy v mírném pásmu z Karlových Varů do Jablunkova se nedá ani žádné pořádné zpoždění nabrat. Jinak je tomu ovšem na Transsibiřské magistrále nebo při zimním přejezdu přes Polární Ural do Labytnangi, kde nedávno vyhrabávali ztracený vlak ze závějí hned několik dnů.

Cesta do Moskvy je ovšem fádni a jediným vzrušením jsou průvodčí, které půl hodiny před stanicí zamknou speciálním čtyřhranným klíčem toalety. Půlhodinka se dá vydržet, ale průvodčí, které se během jízdy schází ve služebním kupé k přátelské zábavě, na otevření toalet pravidelně zapomenou. Znalí této speciality ruské železnice jsme si už doma klíč patřičných rozměrů pořídili, čímž odpadlo i poslední zpestření dvoudenní moskevské anabáze.

V Moskvě mají řadu nádraží a od západu, tedy také od nás, se pravidelně přijíždí na Kyjevské. K severu na Murmansk se jenom přejde několik kilometrů na Jaroslavské. Vlaky stojí poslušně na kusých kolejích. Je jen na vás, jak šikovně se vám podaří najít příslušný vagon a protlačíte se na svoje sedadlo. Obvykle vyfasujete společný vagon pro 57 cestujících, kteří všude kolem umístí obrovské množství zavazadel. Přes počáteční napětí a všelijaké strkaniče se vždycky pro vás místo, kde můžete sedět, a dokonce i ležet, vždycky najde. Na zavazadla domorodců si dvakrát stěžovat nemůžeme. Naše kompletní vybavení pro pobyt v přírodě a rozložené bicykly v látkových pytlích zabírají nejen prostory pro zavazadla, ale i uličku v kupé. Nechat si ale dopravovat zavazadla v „bagažnom“ vagoně bych nikomu nedoporučoval, jelikož je během vícedenního přesunu s několika přestupy shledání s nimi málo pravděpodobné.

Vlak se sune nepřiliš rychle k severu a je v jeho přirozenosti, že sem tam zastaví. Teď právě před stanicí Kandalakša v blízkosti polárního kruhu. Dnes zabírá právě okno zrcadlová hladina Bílého moře,

levé tajga. Právě v tomto místě odbočuje jakási zarostlá a asi už nepoužívaná trať. V kolejisti klečí v hlubokém předklonu a s rukama za hlavou asi třicet chlapů a za nimi stojí uniforma s kalašnikovem. Rychle foťák, protože to se jen tak nevidí. Ze schůdků je fotka hotová hned, setina vteřiny by mohla stačit. Může ale rozhodnout o mnohém. Náš spolucestující z kupé mě prudce strhává zpět do vlaku. „Něfotografovat, očeň opasno.“ „Představ si,“ povídá Jegor, „že by tě mohl někdo z té ozbrojené eskorty přepravovaných vězňů vytáhnout z vlaku a přidat tě k vězňům do kolejistě. Náš vlak odjede a můžeš si jít stěžovat na stará kolena tak leda duchům tajgy. Ani pes po tobě neštěkne“. U nás v Evropě mizí každý rok plno lidí beze stopy, i když je hustota obyvatel a policajtů doma samozřejmě vyšší, než je tady, komentovali jsme poněkud roztřeseně celý ten nezvyklý výjev.

Mluví se drsný transport vězňů vůbec nezamlouval, ale zato se jí na první pohled zalíbil Murmansk, a to hned na nádraží, protože tam ve velkém nakupovali jinak ošuntělí občané čerstvé řezané květy. Samozřejmě pro příjíždějící a odjíždějící dámy všech věků. Udivil mě takový zvyk vysoko za polárním kruhem, ale Mluví řekla, že je to právě proto, že jsou tam dámy i čerstvé květiny tak vzácné a nedostupné. V Holandsku jsme se s něčím podobným nepotkali. Aspoň ne tak hromadně. Do Murmanska museli květy složitě dopravit letadlem, a zajímalo nás proto, jestli je jejich prodejní cena určena zákony trhu. Všichni jsme ale hned znali odpověď. Pokud by tomu tak bylo, s kyticí, neodešla z nádraží ani jediná dáma.

Murmansk

Víc už jsme z Murmanska neviděli, protože hned první policajt nás odvedl na milici, abychom objasnili náš původ, smysl návštěvy a cíl naší cesty. Milice sídlila v temném suterénu, kde prvním vizuálním vjemem byla klec, o které ovšem Jegor tvrdil, že to nebyla žádná klec, ale normální malá zamřížovaná místnost. V každém případě natahoval k nám z klece ruku zatčený muž s žádostí o cigaretu. „U nás jsou určitě taky šatlavy, kam policajti zavírají právě chycené lumpy, aby jim neutekli,“ dodal Jegor, nicméně připustil, že kolem takových klecí svobodní občané běžně z nějakých přecitlivělých estetických důvodů nechodí. Mínil jsem, že klec připomíná doby dávno minulé, tak asi zpřed 250 lety. Tehdy po

nezdařeném pokusu o veliké selské povstání povozili po Rusku v kleci pro výstrahu kozáckého atamana Pugačeva, aby ho nakonec stejně popravili.

„Právě ty odlišnosti jsou vždycky na celém cestování to nejkrásnější,“ vychvaloval Pugačevovu klec i policejní zamřížovaný pokojík chronický obdivovatel Ruska Jegor.

Jednání na milici proběhlo v docela přátelské atmosféře a zdálo se, že jsme pro uniformy stejně exotičtí, jako ony pro nás. Přesto nemělo naše vysvětlování žádný úspěch a otázka, proč jsme přijeli právě do Murmanska a proč jsme nejeli do Norska, když tam chceme, zůstala pro milici nezodpovězena. V duchu se obě strany podezřívaly z neskonale hlouposti a dost možná jsme byli tentokrát objektivně vzato hloupější. Šéf milice nám doporučoval navštívit norský konzulát v Murmansku, protože tam musí jít přece každý, kdo chce z Ruska do Norska cestovat. Skutečnost, že máme s Norskem bezvívový styk, jaksi nebyla v jeho repertoáru, ale na druhé straně – musí policajti na nádraží kdesi u Barentsova moře vědět, které státy mají a které nemají bezvívový styk s Norskem?

Navíc mu nebylo jasné, jestli nás může pustit přes „zakrytý oblast“ na západ k finsko-norské hranici. Riskovat degradaci nebo dokonce vyhození zřejmě nemínil.

„V takové patové situaci je vždycky nejlepší dožadovat se pokud možno nejvyšší šarže,“ doporučil Jegor.

Vyšší šarže mají nad sebou logicky méně těch, kteří by je mohli potrestat, a jsou proto odvážnější. Ten nejnižší se naopak rád a s neskrývanou úlevou zbavuje břemene zodpovědnosti a vždycky vás s radostí někomu předá. Zeptal jsem se tedy, kde je načalník. Jegor měl pravdu. Načalník si sice taky nebyl moc jistý a dlouze někam telefonoval, aby si ověřil, jak to všechno vlastně je, ale něco s námi udělat musel. Po dvou hodinách dostal odpověď snad až ze samé Moskvy. Poté nám vystavili bumažku na průjezd vlakem do pohraniční stanice Nikel a dál už jeho pravomoc ani zájem nesahaly. Na obranu milice dlužno připomenout, že Murmanská oblast byla cizincům otevřena právě letos a orgány neměly prováděcí pokyny ještě v krvi.

S bumažkou je hned veseleji, a tak Jegor zatoužil po exkurzi do přístavu. Kdo by si nechtěl na vlastní oči splnit představy o připlouvajících konvojích, o vracích zdecimovaných lodí a dramatických vykládkách za soustavného bombardování. Nikdo z nás není potá-

pěč, tudíž jsme se museli spokojit s návštěvou muzea a informací, že mělká kolská zátoka je plná potopeného železného šrotu.

„Představte si, co tady píšou,“ řekl kastelán. „V Murmansku neměli za války vůbec jeřáb nebo něco podobného a veškerou techniku, kterou konvoje do přístavu přivezly, brala z lodí grupa svalovců do teplejších, čímž byla propustnost přístavu dost mizerná.“ „Rusi jsou borci,“ řekl Jegor. Celou vykládku osobně řídil polární badatel Papanin. Kromě toho byl také šéfem autokaravan, které přijížděly od jihu.“ Železnice z Petrohradu byla samozřejmě také denně pod palbou a celé zemi i lidem jednotlivě šlo tehdy vážně o krk.

Urputnost, s jakou Rudá armáda Murmansk bránila, se zdá neskutečná, když pomyslíme, že celé Norsko, Finsko, a dokonce i Špicberky byly obsazeny Němci a fronta na řece Lica západně od města nebyla dál, než padesát kilometrů. Ta fronta se nehnula tři roky a po celou tu dobu Němci Murmansk bombardovali. Hodně jim záleželo na tom, aby konvoje do Murmanska nedopluly, což se jim podařilo zejména u PQ17.

Moc toho v Murmansku z války nezbylo, snad jedině Aljoša, obrovská socha vojáka na kopci nad městem. Daleko větší, než překvapivé sousoší Cyrila a Metoděje, nositele jazyka, písma a víry všeslovanské. Sochu dodali do Murmanska Bulhaři, ač sami svým původem neslované.

Když jsme si už prohlédli i úřady společnosti Arcticugol, která se zabývá špicberským uhlím, polární institut a obrovskou zrezavělou kotvu Jermak, pojmenovanou po nejslavnějším dobyvateli Sibíře, naznali jsme, že kultury bylo už dost a měli bychom také zkusit, jestli vůbec umíme postavit stan po těch mnoha nocích v obšcích vagonech a jestli se nebudeme bát komárů.

Jegor ještě pod dojmem informací z válečných zpravodajů míní, že pokud se nestřílí, tedy nejde o život, nejde, jak známo, o nic. Byli jsme přece taky kdysi nějací vojáci, i když řádně zdecimovaní dlouhotrvajícím mírem.

Osobákem do Niklu

Kola i s bagáží jsme docela pohodlně nastrkali do uliček, protože o pohraniční stanici nebylo moc zájemců. Úplně ten nejobyčejnější vlak s tvrdými dřevěnými lavicemi a notně zašlou litinovou

mísou vyrazil odpoledne nejdřív k jihu do města Kola. Okolí plné jezer a jezírek nebrání místním Murmancům, aby budovali další a další vodní plochy, v místních podmínkách vodochranilišče, tedy přehrady. Právě se náš předpotopní vlak šinul přes Dolnotulomskou vodní nádrž, ale proti proudu už byla vidět Hornotulomská. K severozápadu, kam směřuje naše cesta, se třpytí další vodní plochy, ale jsou to jen obyčejná přírodní jezera ledovcového původu. Všechna se jmenují ozero, aby bylo jasné, že to nejsou žádné umělé přehrady. Na konci každého názvu trůní pravidelně koncovka -javr, což je také jezero, pro změnu finsky.

Mluvčí ale tvrdila, že tady bylo sice do konce poslední války Finsko, ale názvy jsou laponské. Podívejte se do mapy. Úplně stejné javry mají i na norské straně hranice a taky ve Finsku. Aby ne, Laponci byli doma v Laplandu všude. Vlák duněl po železném mostě přes řeku Lica, kde se Rusové a Němci na tři roky zakopali.

„Jako v Dolomitech,“ připomněl jsem horu Piano, kde byli rakouští Alpjégři s italskými Alpíny tak blízko, že mohli po sobě házet kamením. Anebo si také na Štědrý večer společně zazpívat. Jegorovi se to zdálo v horách horší než tady, ale Oskarovi se to zase zdálo horší tady, protože polární kruh už jenom svým názvem zaručuje pořádnou zimu a v létě zase nesnesitelný gnus, což je výstižný ruský název pro veškerý otravný hmyz bez ohledu na bližší entomologické rozlišení.

Jegor mínil, že horší to bylo v Dolomitech, protože vojáci neměli za první války žádné spacáky, ale jen bídné kousavé deky.

Naši vojensko-historickou debatu rázně ukončil sympatický, světlavý, leč lehce opilý mladík návrhem, abychom si s ním připili na seznámení. Neměli jsme samozřejmě čím a ani ten člověk žádnou láhev nevlastnil. Že by naše jednoduchá souprava s sebou vlekla jídelní vůz, bylo více než absurdní. Mladík se přesto vypravil neznámo kam ve směru jízdy a po chvíli se vrátil s butylkou vodky Stroganov. Na naše dotazy, jak se mu to podařilo včetně zajištění kusu chleba a několika paprik a rajčat, se blahosklonně usmíval, jako to obvykle dělají všichni, kteří dokážou víc než ostatní. Než se Jegor předvedl informací, jak obchodník a podnikatel Spiridon Stroganov, který zemřel roku 1395, dobýval Sibiř, byla butylka Stroganov prázdná. Nebylo to nic divného, protože se k našemu seznamování přidalo hned několik dalších pracujících, kteří se po

dovolené vraceli do začouzených fabrik Niklu. Niklovou rudu bylo třeba ovšem nejdřív objevit a právě to se podařilo Francouzům a Kanadánům ještě před revolucí. Vystavěli pak v nádherné, ale velice zranitelné tundře hutní provozy. Ty se pak velice hodily Rusům v překotném období intervence, občanské války, revoluce, gulagů a další Velké války, budování komunismu a nakonec přestrojky. Hutě se hodí samozřejmě i dnes, v době přechodu ke kapitalismu, protože za kapitalismu vznikly. A ekonomicko-politický koloběh se tak uzavírá. Žádná věda, hutě se budou hodit vždycky.

Mezitím se Vasja, jehož jméno jsme se při butylce dověděli, bystře vypravil směrem k lokomotivě pro dalšího Stroganova. Byli jsme sotva ve třetině cesty a Mluvčí jako první postřehla, jaké nebezpečí nám hrozí. Sobecky prohlásila, že pít nebude, a to ani trošku. Svoje rozhodnutí zdůvodnila naprosto nesmyslným tvrzením, že i po nepatrném přípitku začne být strašlivě agresivní a nebezpečná. Protože jsme ji obvykle neslyšeli ani zvýšit hlas, bylo nám jasné, že nás v tom seznamování chce zbaběle nechat samotné.

Když se Vasja dokymácel k lokomotivě pro třetího Stroganova, bylo už na jakákoliv předsevzetí pozdě. Tak se stalo, že jsme se sice s našimi spolucestujícími seznámili, a to dokonce několikrát, ale nedověděli jsme se vůbec nic rozumného. Neviděli jsme ani odbočku železnice do ruské Pečengy, před válkou finského Petsama, kde padlo na 12 000 rakouských a německých horských myslivců. Minuli jsme málem i město Zapoljarnyj na norské hranici, ale podařilo se nám přece jen v Niklu vystoupit. Nebyl to žádný mimořádný úspěch, protože tam vlak končí a musí tam vystoupit každý. Ve strašlivě beznadějně šedi nebylo ani památky po niklovém lesku a ani jezero Kuets-jervi na samém okraji toho děsivého lidského díla nezmírnilo smutek nad zcela mrtvou krajinou. Černá struska chroupala pod pohorkami a naložený bicykl nešlo prachem ani protlačit. Naši noví kamarádi kamsi zmizeli jako pára, přes všechna pozvání, nabídky k přespaní a dokonce slib, že nás na norskou hranici doprovodí. Ztratili se kdesi ve změti kouřících komínů a v mlžném oparu chemických pachů.

Dotlačili jsme bagáží ověšené bicykly kus za město k jezeru Salmijarvi, mátožně vztyčili stan, vytloukli pár neopatrných komárů a přečkali krátkou a prosvětlenou noc.

Hraniční problémy

Hned po ranním startu se motal na krajnici úzké silničky s někdejší asfaltovým povrchem ošuntělý dědek v děravé čepici a nevzhledným vakem přes rameno. Vzpomněl jsem si na drobný dárek z vlaku, totiž krabičku cigaret značky Bělomorka. Kdo s ní nepřišel do styku, měl by vědět, že krabička z tvrdého kartonu nezvyklého tvaru a rozměrů se v ničem nepodobá obvyklým tabákovým výrobkům. Designu dominuje v modré barvě neumělý obrys lodi, symbol Bělomorského kanálu. A odtud také název. Vlastní cigarety obsahují asi jednu třetinu své délky tabák, zbylé dvě třetiny jsou dutinka. Účelem této konstrukce je možnost kouřit Bělomorku bez sundání palčáků i v padesátistupňovém mrazu. Nikdo neměl odvalu cigarety vyzkoušet a krabičku jako takovou jsem nabídl právě tomuto osamocenému člověku, abych mu udělal kousek radosti. Ačkoliv držel mezi řídkými zažloutlými zuby cigaretu, tedy kuřák, Bělomorky znechuceně odmítl. Jeho čin byl pro nás překvapivý a nevysvětlitelný. Za účelem objasnění jsme se pokusili krabičku nabídnout v Rusku ještě několikrát, ale světe, div se, uplatnili jsme ji až na norské straně. Docela s nadšením ji přijal levicově smýšlející Nor na lavičce v parku v Kirkenes.

A tak jsme se výjimečně shodli na známé moudrosti, že o překvapení nebývá nikdy nouze.

„Jedna z nejhorších lidských vlastností je schematismus, ideologismus a bezmyšlenkovitě omílání čehokoliv,“ vyvodil ze situace Jegor a hned se pokusil o politickou agitaci.

U nás si lidi pamatují jen to, že nás Rusi osvobodili podruhé, tedy v osmašedesátém. Osvobození nic moc. Postupem času, televizí, filmem a všelijakým jiným působením si už mládež málem myslí, že poprvé, tedy od Němců, nás osvobodili jen Američani a na Rusy zbylo jen to nechvalné osvobození druhé.

„Ale to si Rusi zavinili sami,“ dráždil jsem Jegora. „Měli to nechat jen při tom prvním.“

Nory osvobodili tady na severu jen jednou a mají to u nich dodneška dobré. V Kirkenes sídlilo 100 000 Němců a bylo snad nejbombardovanějším městem za druhé války. Lidi přežívali a umírali v zemljankách hladem a tyfem. Měli jedině štěstí, že město a okolí bylo celé poddolované a bylo se kam schovat. Fronta se

prolomila v poslední vteřině a ti Norové, kteří ještě úplně neumřeli, dostali od Rusů chleba, léky a injekce. Na to se nezapomíná, k čertu s ideologií.

„Dědina Mirnyj a nalevo i napravo zase další jervi. Za chvíli dojedeme ke kostelíku Boris Gleb,“ připomněl jsem realitu.

„Že ty si myslíš, že kostel tady zakládal věrozvěst Boris Gleb, ale tak to nebylo,“ připomněla Mluvčí. Boris a Gleb byli dva svatí muži, kteří původně svatí nebyli, zato ale důležití vyslanci, jejichž úkolem bylo dát okolí najevo, že tady, kousek od moře a kousek od Normanů, mají Rusové svoje výsostné území. A tak to zůstalo tisíc let.

Takové jednání bylo v té době běžné. A často dokonce ještě mnohem horší. Pod rouškou šíření křesťanství a s tím souvisejícím budováním klášterů, kostelů, kapliček a jiných svatostánků získávali nová území někdy ozbrojení bandité a někdy i armády. Takový kozácký ataman Jermak s pár stovkami dobrodruhů, organizovanými polovojensko, pololupičsky, se nakonec vymknul carovi z rukou natolik, že se po získání části Sibíře rozhodl kdesi ve stepích za Uralem vládnout samostatně. Úkol, který dostal, totiž podrobit pro Rusko získaná území, rozšířit křesťanství a zajistit vybírání jasuaku ve formě kůží, sice splnil, ale do Moskvy žádné daně neodváděl.

Mluvčí si pochvalovala, že takové podivné móresy jsou naštěstí už dávno pryč, ale Jegor jí to hned vyvrátil tvrzením, že je to pořád stejné a uvidíme, jak dopadne novodobé dělení ropy, plynu, vody a jiných lákadel ve vysoké Arktidě, když už pár let tam pod ledem šmejdí s ponorkami a vyznačují svoje území Dánové, Kanadčané, Norové, Rusové a kdoví kdo ještě.

Nakonec jsme tento fakt museli uznat a připustit, že je to přece jen spravedlivější než ve středověku už jenom proto, že se bojuje o naprosto geograficky jasně určená území. Tehdy se handrkovali, a samozřejmě nejen v Rusku, o území, o jejichž poloze a rozloze se pořádně nevědělo, a někdy díky nedokonalým mapám dokonce i o území, která vůbec neexistovala.

Při teoretických úvahách jsme konečně došlapali ke strohé a chatrné budově, zato ale s masivní závorou uzavírající silnici. Pohraniční voják nám přikázal sestoupit s kol a podrobit se hraniční kontrole, ačkoliv k hranici bylo ještě dobrých třicet kilometrů. Protože jsme byli jedinými zájemci o její zdoání, pohraničníci se nám poctivě věnovali.

Nemohli jsme si sice stěžovat na špatné zacházení, ale pokračovat dál na kole nám bylo jednoznačně zakázáno. Připadalo nám to absurdní, jako víc věcí v této veliké zemi, ale nedalo se nic dělat. Na druhé straně jsme věděli, že všechno dobře dopadne, protože to ani jinak dopadnout nemůže. A bylo téměř jisté, že si nás tam napořád nenechají.

Druhý den už bylo jasno. Přes norskou hranici jediňe motorovým vozidlem. Úpěli jsme nad takovým rozhodnutím a zbytečně pátrali nad důvodem této nehorázně hlouposti.

Jegor, mezitím co jsme vzrušeně nadávali, komunikoval s pohraničňíky a neopomněl, samozřejmě bez úspěchu, nabídnout Bělomorky. Svým přátelským, i když hraným přístupem k orgánům se mu podařilo získat důležité strategické informace. Pravidelná autobusová linka tudy sice nejedzí, ale mohou nám zavolat do Niklu a objednat mikrobus, který nás na hraniční přechod dopraví. Částka, samozřejmě v dolarech, byla pro nás ale nezaplatitelná.

Z dřívějších informací, plynoucích z úst daleko zkušenějších, plynula jasná rada. Sedět a čekat.

Druhý den už nás měli pohraničňíci dost a iniciativně mikrobus sami zajistili. Byl dost velký, abychom tam naskládali i kola a bagáž, a za necelou hodinu nás vítala celnice v Kirkenes. Šofér požadoval oproti původním dvěma tisícům dolarů sotva dvě stovky rublů, a tak jsme si ověřili, jak vědecky tady funguje tržňí mechanismus a jak účinně pomůže cestujícímu člověku znalost vrtkavosti ruské duše.

Jaké to mají v Kirkenes?

Na ruské celnici to nebrali kdovíjak vážně, možná proto, že jsme už prošli několika přísnými předhraničními kontrolami. Stometrovým pásmem nikoho jsme už mohli na norskou celnici projet zase na kolech. Král Olaf žije až v Oslu a z královského paláce je sem daleko. Pohraničňíkům nechal postavit jen úsporný dřevěňý domek, jakých je všude na severu bezpočet.

Mladý pohraničňík se podivil nad naší národností a žádnou kontrolňí snahu nevyvíjel. Snažili jsme se vnutit mu k pasu ještě potvrzení o průjezdu, které nám na obyčejném kusu papíru vystavili Rusové. Podle jeho názoru jsme už ale byli dost prokontrolováni.

V tomto směru je prý na ruskou pohraniční policii stoprocentní spoleh a Norové tak ušetří na hlídání společných hranic spoustu peněz.

„Takže jsme v Norsku,“ řekl smutně Jegor „a neviděli jsme ani kostelík Boris Gleb, ani hraniční řeku Jakobselv.“

„Abys nic neviděl, proto se musí jet tím autem,“ vysvětlovala mu poněkud jízlivě Mluvčí.

„Jsem zvědav na našeho prvního Vikinga,“ prohlásil jsem zasněně, ale dostalo se mi informace, že v těchto končinách žádní Vikingové nikdy nebyli. Z Norska a Dánska se jejich drakary pokoušely o britské ostrovy, Faerské ostrovy a Island. Švédští Vikingové sice do Ruska častokrát zamířili, ale jejich cílem byl bohatý Novgorod, případně vodní cesty po mohutných řekách až do Cařihradu.

V Kirkenes se zase setkáváme s mořem a se spoustou fjordů a fjordíků, které ale stejně všechny poslušně končí ve Varangerfjordu. Poloostrov nese také jméno Varanger. Stačilo by prokopat desetikilometrový kanál a z poloostrova o délce pobřežní linie 500 kilometrů by byl rázem ostrov. Takové mě pojaly budovatelské myšlenky, naštěstí jen akademické.

„Na co by jim to ale bylo,“ vyvracel ideu Jegor. „Pak by zase museli budovat mosty, aby se na ostrov dostali.“ Takových případů je milion, bránil jsem vznik ostrova a jako příklad jsem uvedl ostrov Lefkádu v Jónském moři. Tam kopali průliv anebo ho zavázeli pořád dokola, jak bylo právě politicky a vojensky zapotřebí. Zato Švédové spojili ostrov Öland s pevninou navždy mostem, což se naopak po marných pokusech nikdy nepovedlo provést se Sachalinem.

Norská tundra je úplně stejná jako ta ruská a komáří, zdá se, mají chutě i způsob chování rovněž stejný. Zato nejzápadnější tajga, která dosahuje právě do těchto zeměpisných délek, je sice také tajgou, ale ve srovnání s nekonečnými rozlohami ruských severských pralesů je národní park Pasvik něco podobného jako Boubínský prales nebo prales pod Žákovou horou. Na pár metrech nás překvapila nečekaná proměna. Najednou jsme se po mnoha dnech ocitli v lese a jednotvárná tundra zmizela jako mávnutím kouzelného proutku. Takže to je ten Pasvik v bažinaté a jezernaté krajině kolem sta metrů nad mořem, Pasvik s borovicovými lesy se soby, losy, medvědy, rosomáky a vlky? Pro norského zvědavce z Osla

má jejich nejsevernější park punc divočiny, nedostupnosti a velké vzdálenosti. To všechno je pravda, ale pro nás, turisty přijíždějící z Ruska, nestojí takový kapesní parčík o rozloze 6 kilometrů čtverečních ani za zastavení.

„Když se budeme rouhat, jistě se nám to brzy ve zlém vrátí,“ napomenula nás Mluvčí za odsouzení Pasviku. Obloha se kompletně zatahla v ocelovou šed', v těchto zeměpisných šířkách docela běžný úkaz. Tedy pokud máte střechu nad hlavou. A my ji měli zatím v ruksaku.

„To stihnem,“ povzbuzoval Jegor, a protože stan nenesl, stačil oběhnout nejbližší okolí. Našel skvělé místo k přespaní, tedy vzhledem k tomu, že jsme byli ve městě. Sice ve městě pohraničním, kde se jako v každém pohraničí sem tam objeví zbořenisko, kus úhuru a spadlý plot. Zvolili jsme docela zachovalý opuštěný sokl, na kterém kdysi stál klasický dřevěný domek. Ještě po něm zbyla zachovalá prkenná podlaha. Kolem čisto, žádné haraburdí a za chvíli jsme měli i my střechu nad hlavou. Bohužel se voda z celonočního příválu neměla kam vsáknout, a tak jsme jen přemýšleli, jak před stoupající hladinou uchovat aspoň pas a peněženku. Utéct nebylo kam, a protože ani ráno déšť neustával, každý se věnoval svým myšlenkám. Stejně všechny splynuly v jedinou: kde to všechno usušíme. Taková situace jen potvrdila známou moudrost, totiž že nejhorší stříška je lepší než nejlepší stan, a byla povýšena na zákon. Jegor šel až tak daleko, že stan už nechtěl ani vidět a doporučoval nechat ho navždy stát tam, kde stojí.

I malebné pohraniční městečko spí dlouho a vyrazit někam do civilizace nemělo smysl. Tak nejdřív v deset, odhadovala Mluvčí a věděli jsme, že má na mysli místní knihovnu.

V knihovně je vždycky příjemně a knihovníci bývají vzdělání a ochotní lidé. V češtině sice žádnou literaturu nenabídli, ale zajímavých děl o zemi laponské měli přeplněné regály.

„Ještě že tady mají i plno obrázkových knížek,“ nezapomněla nás povzbudit Mluvčí a bylo zřejmé, že mizerná nálada se zlepšuje.

Protože pršelo jen slabě a ani protivítr nebyl nepřekonatelný, pedály uvedly bicykly do líného pohybu západním směrem k řece Neiden. Finové té stejné řece říkají Näätamöjoki, čert aby je vzal.

Voda je peřejnatá a docela spěchá, kam jinam než do Varangerfjordu. Pamětlivi poučení z minulé noci, že nejbídnější stříška

je lepší, než nejlepší stan, našli jsme právě takovou a kousek od ní dokonce ohrádku s několika domestikovanými soby. Patřili k místnímu výzkumnému ústavu, který se zabýval dojivostí sobích samic a tučností sobího mléka. Soby zkoumali dva vzděláni Laponci a my měli konečně vytouženou příležitost prozkoumat naopak právě je. Po prvé a asi naposled v životě jsme přímo z úst laponských výzkumníků poslouchali odbornou přednášku o vynikajících vlastnostech sobího mléka, a protože nám během mléčného výkladu bohatě servírovali šestkrát destilovanou finskou vodku, nic z dlouhé a určitě zajímavé přednášky jsme si nezapsali ani nezapamatovali.

Pobřežím Barentsova moře

Sobí mléko chutná mastně, a není divu. Obsahuje šestkrát víc tuku než kravské a dojedeme na ně určitě daleko, nejmíň do městečka Varangerbotn v nejzazším místě vsudypřítomného Varangerfjordu. Směr naší cesty se rázem otáčí ze západního na východní, ale se směrem jízdy se otáčí i vítr, takže jedeme zase proti němu. Žádná novinka ve světě cyklistiky. Potměšilý zákon neplatí jenom doma, ale i tady, kdesi mezi tajgou a tundrou. Úžasné zjištění. A s ním hned druhé. Zleva se ke fjordu se svoji troškou vody připojí říčka Jakobselva a jako mávnutím kouzelného proutku rázem končí na jejím východním břehu zakrslý lesík, poslední vrba a pak už jen drny a kamení, které nás budou doprovázet až do nevyčodnějšího bodu naší cesty, do města Vardö. Proti větru musíme ale nejdřív ušlapat dobrou stovku kilometrů.

Po nádherné asfaltové silnici, bez jediné nerovnosti, se suneme desetakilometrovou rychlostí. O nějakém dalším dopravním prostředku není ani řeči. Určitě nejširší, nejdelší a také nejdražší cyklostezka na světě. Nevím, jestli to tak její investoři a projektanti mysleli, ale rozhodně si na ně nebudeme za tento čin nikde stěžovat.

Mlha zhoustla a sotva je vidět bílá krajnice. Sem se asi nikdy moc turistů nepohne, i když na světě je čím dál víc podivínů. Jeden z nich se nečekaně vyloupil z mlhy a proti všem povídačkám o studených severských čumácích doporučuje, abychom ho navštívili v jeho dřevěné chaloupce pár metrů od silnice. Říká si

Frank a je porybným. Spíš než rybářské lístky kontroluje samotné ryby a je tak vlastně jakýmsi předsunutým a terénním vědeckým pracovníkem. Když skončil prohlídku zdravotního stavu ulovených ryb a provedl patřičný zápis, změnil se bystře v kuchaře. A přestože norská kuchyně není kdovíjak světově proslulá, rozhodl se bojovat za její uznání. Sklenicí zavařeně morožky na rozloučenou uzavřel pak svoje dobrovolné hostitelské snažení v podobě vařené ryby a zůstal zase sám se svými starostmi. Mluví vyslovila domněnku, že nás ulovil jen proto, že mu je samotnému smutno, a kdoví, za jak dlouho se zase s někým potká. V žádném případě nikoho z nás neuchvátila touha zahrát si tady na porybného, i když často člověk vyslovuje nářky nad nesnesitelným přelidněním, ztrátou soukromí, hlukem, zápachem a kdo ví čím podivujícím z civilizace.

Město Vadsö možná vypadá jako všechna norská města, ale ve skutečnosti je to jen zdání. Hned na okraji prodávají Škodovky, ale nedověděli jsme se, jak jdou kšefty. Nejspíš je to obchodní tajemství. Pravdou je, že za dobu, než nám uvařili kávu, se žádný zákazník neobjevil. Kromě Škodovek mají ve Vadsö ještě docela zachovalou opěrnou konstrukci pro vzducholodě, které odtud startovaly k severnímu pólu v letech 1922 a 1924. Historie odvážných letů je obecně známá a budeme jen konstatovat, že žádná vzducholod' pólu nedosáhla. Město si neúspěch vynahradilo alespoň jako význačný triangulační bod, i když nám zůstane v paměti pro svůj obrovský stan na hlavním náměstí, připravený pro jakési velké politické shromáždění. Když nám zodpovědní funkcionáři nabídli vzhledem k vytrvalému dešti ve stanu nocleh, Jegor tvrdil, že se určitě jedná o akci levicovou, zatímco já jsem byl přesvědčen, že shromáždění pořádá pravice. Protože přišlo opravdu silně, připadalo nám riskantní se příliš zbytečně vyptávat. Politici bývají nevyzpytatelní. Proudý vody, stékající po stanové celtě, mizely v místní kanalizaci.

Pár dní beznadějného ploužení v mlze, větru a dešti zanechává šrámy na těle i na duši. A co teprve bicykly, které mají přece taky kostru. A duše mají dokonce dvě. Řetězy nepříjemně chrčí při průchodu kladkami, pedály vržou a Mluví začíná zlobit střed. Soustavný vodopád shora ve spolupráci s mohutnými kapkami, které se pokouší po odrazu z asfaltu vytvořit výškový rekord, propláchnou dokonale všechna zákoutí jinak dokonalého stroje. Po levé ruce drny

a kamení, po pravé šedivá rozhoupaná hladina s bílými hřebeny. Jak jsme mohli na takovou vodu kdysi spouštět kajaky? Robustní koně s dlouhou hřívou se v pohodě pasou na promočené louce a nezdá se, že by jim vadilo něco z toho, co vadí nám. Mluvčí napadlo, jestli není úspornější a rychlejší osedlat namísto bicyklu koně. Byla to samozřejmě jen akademická otázka, protože kůň je ještě mnohem složitější a zranitelnější než kolo.

Všichni se s určitostí shodli na tom, že šlapat v dešti proti silnému větru a nic nevidět je vlastně hloupost. Toto zjištění ale nemělo na nic vliv a nebylo nám nic platné.

Za těchto zasmušilých myšlenek se nám podařilo doplížit do Kibergu, malé osady s přístavem, kde bychom snad mohli přečkat noc. V Kibergu nebyl ale žádný kemp ani noclehárna. Dokonce ani žádnou nezkolaudovanou novostavbu tam neměli a naši jedinou naději zůstal přístav.

Byl tak malý, že u mola kotvila jediná rybářská loď, jejíž osazenstvo se právě chystalo k odchodu do suchých domovů. Ustrnuli se nad naším bidným postavením a nabídli opravdové postele v podpalubí. Co na tom, že jejich konstrukce byly úsporné, jak už to na lodích bývá. A taky že deky, příkrývky a polštáře nejen že nezářily čistotou a byly bez ladu a skladu poházeny tak, jak to dokážou jen chlapi. Tato zákoutí dozajista nikdy nespátrilo ženské oko, co svět světem stojí. Podobné myšlenky probíhaly našimi hlavami, ale nahlas nepadlo jediné kritické slovo. Ještě ke všemu začala chvíli po usnutí houkat na palubě siréna a odkudsi protivně blikalo oranžové světlo.

Tento akusticko-optický rej trval asi deset minut a přestal zneznadání, stejně jako začal. Bohužel se jev opakoval po každé hodině a nikomu se nepodařilo poplašné zařízení vypnout. Nabízeli jsem sice v rozčilení totální destrukci onoho jevu, ale nikdo se mnou nesouhlasil.

Mnoho jsme se nevyspali, ale aspoň nám zase jednou po dlouhé době nepršelo v noci za krk.

Ráno ale přšlo dál a paluba, promaštěná krví a rybím tukem, klouzala jako d'as. Mastné zábradlí sotva může být oporou a byly jsme rádi, že konečně stojíme bez úrazu na pevné zemi. Kola zůstala přes noc opřená o lodní schůdky. Pochopitelně je večer nikdo nezamknul, protože to nikoho ani nenapadlo. Kdo by měl zájem

v takovém psím počasí cestovat na jízdním kole. Koneckonců se tady stejně nekrade, a to ani za podstatně lepšího počasí.

Protože Kiberg bylo původně město finských přistěhovalců, možná i naši zachránci byli tak trošku Finové.

„Možná to byli dokonce komunisté,“ oznámil Jegor. Když i do Kibergu přišla ve třicátých letech krize, dali se všichni ke komunistům. Kiberg si dokonce vysloužil název „Malá Moskva“ a na začátku mnohé rodiny uprchly do Svazu a chlapi nastoupili do Rudé armády.

Na radnici visí pod stékajícími kapkami úřední vyhláška. V zastupitelstvu mají 10 socialistů, 2 levé socialisty, 6 pravičáků a jednoho křesťana. Bez rozdílu ke stranické příslušnosti všechny živí místní rybí továrna, kterou svými úlovky bezpochyby zásobují i naši známí rybáři, kteří se, pokud neloví, válí v těch ušmudlaných postelích. V takový okamžik už člověk začíná mít hrdý dojem, že alespoň lehce nakoukl do života nemluvných ramenatých borců od Varangerfjordu.

Poslední kilometry k nejsevernějšímu bodu naší cesty, městečku Vardö, mizí silnice v tunelu. V tunelu se ale s cyklisty nepočítá, je bídně osvětlen a nedisponuje žádným okrajovým pruhem. Navíc vede dost prudce z kopce, a jak jinak, zase prudce do kopce k ústí. Obrovskou výhodou je, že v tunelu neprší.

Přestože polotemná díra, spojující vlastně evropskou pevninu s ostrůvkem Vardö, je dlouhá pouhé tři kilometry, nemůžeme se zbavit dojmu, že na jeho výchozí straně přší míň. Mluvíci dokonce tvrdila, že je na druhé straně znatelně lepší počasí. Z tunelu se domorodci radují teprve od osmdesátých let minulého století. Předtím převážel ostropany na pevninu trajekt.

„Nevím, proč se ti Norové tady tak trápí,“ podivil se Jegor. „Vítr často hodně přes stovku, topit se tady musí 365 dní v roce a mlhu mají skoro pořád.“

Položil jsem na druhou stranu vah nezapadající slunce od půlky května do konce července, ale musel jsem uznat, že stejně pro mlhu nebo mraky ti nešťastníci žádné slunce stejně neuvidí.

Vardö sice není žádné rajské místo na zeměkouli, ale také není jediné, odkud by bylo rozumné se rychle někam odstěhovat. Podobnou debatu jsem doma vedl s kyperským studentem, který nemohl našemu podnebí mírného pásma ani v nejmenším přijít na

chut' a doporučoval přesídlení, podobně jako my severním Norům. Pokud lidé migrují, mají k tomu spoustu důvodů, ale počasí, pokud nemáme na mysli katastrofální proměny klimatu, stojí až někde na konci.

„V porovnání s jihem to v těchto šířkách nikdy za moc nestálo, a přece se osídlenci našli,“ mínil Jegor a tvrdil, že kolem roku 1300 už stál na pobřeží kostel, a dokonce pevnost Vardöhus, vybudovaná jako opěrný bod proti ruskému vlivu. Možná, že to byla zase ryba, postní jídlo katolické Evropy, která rozhodla o zdejší prosperitě. Ve středověku bydlelo ve Vardö neskutečných 6 000 obyvatel, i když pro přesnost musíme odečíst 80 žen, které upálili kvůli čarodějnictví.

V přístavu jsme viděli ruskou loď Vasilij. Byla trošku rezavá a vypadala unaveně. Přivezla ale ostrovanům ryby. Všechno se změnilo, hodně lidí po všelijakých krizích ostrov opustilo a jak je dnes zvykem, každé opravdové město má navázanou družbu s jiným opravdovým městem. V případě podchlazeného miniměstečka Vardö, které povstalo z trosk jako bájný Fénix, je jeho protějškem mnohem větší a slavnější Archangelsk.

Už zase pletou norští přístavní dělníci do svých hovorů ruská slova a jsou potěšeni, když jim bez problémů rozumíme. Zkoušení z ruských slovíček by snad mohlo být zábavou na hodiny.

Protože Vardö je jediné norské město v arktické klimatické zóně definované tak, že ani jeden měsíc v roce nepřesáhne průměrná denní teplota 10 stupňů, začínáme mít starosti, jak přečkat ve zdraví noc. Na přesun na větrné kamenité pobřeží nemá morálku nikdo z nás zvláště, když víme o existenci místního hotelu. Ne že bychom si snad zaplatili hotelové pokoje, protože taková možnost není ani teoretická. Statný černocho (kde se tady jen vzal?) nás uvádí do posilovny hluboko v podzemí hotelu. Mají tam sprchy, záchod i na severu notoricky známé termosky s kávou. Návštěvníci fitka už dávno vyměnili tvrdé žíněnky za domácí měkké postele, ale my ve fitku zůstáváme a nikdo z nás si tady na nic stěžovat určitě nebude.

Přesto mně vrtalo hlavou, kdo v hotelu vlastně spí, jak to přijde, že fitko je bezplatné, a proč nás tam nechali zadarmo cvičit, a dokonce i přespat. Navíc jsme se dověděli, že nejsme prvními šťastnými návštěvníky toho vlnidného, leč neekonomického monstra. Mně